

Harcerki i harcerze starsi

Zarys metodyki

Związek Harcerstwa Polskiego

Autorki:

hm. Ewa Gasiorowska

hm Anna Głowacka

hm Aleksandra Karnia

hm Anna Poraj

hm Ewa Prędką

hm Anita Reguśka-Kwaśnik

Wydział Harcerski GK ZHP

Broszura powstała dzięki wsparciu finansowemu Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu

ISBN 83-89037-50-5

Publikacja wydana na zlecenie Głównej Kwatery Związku Harcerstwa Polskiego przez Harcerskie Biuro Wydawnicze „Horyzonty”

Druhno Drużynowa, Druhu Drużynowy!

Granatowy sznur na Twoim ramieniu oznacza, że to właśnie Ty jesteś najważniejszym i bezpośrednim harcerskim wychowawcą – drużynowym. Przez osobisty przykład, stosowanie metody harcerskiej, wierność harcerskim ideałom w codziennym życiu kształtujesz postawy innych – swoich zuchów, harcerzek i harcerzy. W realizacji celów wychowawczych harcerskiej wspólnoty duże znaczenie ma znajomość i stosowanie odpowiedniej dla wieku Twoich podopiecznych metodyki: zuchowej, harcerskiej, starszoharcerskiej lub wędrowniczej.

Rok 2003 pod względem wsparcia drużynowego w pracy wychowawczej jest bardzo ważny. To właśnie w tym roku zostały opisane wszystkie metodyki, zatwierdzone nowe instrukcje działania gromady i drużyny, uaktualnione lub opracowane i zatwierdzone przez władze ZHP instrumenty metodyczne, m.in.: stopnie harcerskie, próba harcerza, sprawności harcerskie, znaki służb, projekty. Decyzją Rady Naczelnej ZHP od 1 września 2003 roku w całej naszej organizacji zaczyna obowiązywać nowy podział metodyczny.

Aby Ci te wszystkie zmiany przybliżyć i pomóc w pełnym stosowaniu harcerskiej metody, przygotowaliśmy niniejszą publikację. W sposób prosty i zwięzły przeprowadzi Cię ona przez wszystkie tajniki metodyki, którą powinienś stosować w pracy ze swoją gromadą, swoją drużyną.

A kiedy będziesz czytać tę książeczkę, my będziemy pisać jeszcze obszerniejsze i bardziej dokładne rozdziały poradników dla drużynowych, które w Twojej bibliotece mają szansę znaleźć się już wiosną 2004 roku.

Czuwaj!

hm. Anna Poraj
zastępczyni naczelnika ZHP

Druhno Drużynowa, Druhu Drużynowy!

Rozpoczęliśmy nowy rok harcerski. Bardzo ważny rok dla Twojej drużyny, nieśie on bowiem wiele zmian metodycznych dotyczących właśnie harcerek i harcerzy starszych. Poczynając od zmiany w nazewnictwie – dobychczas wszystkie drużyny skupiające członków w wieku 11–16 lat nazywane były drużynami harcerskimi, zaś do starszoharcerskich należeli harcerze i harcerki, którzy ukończyli 16 lat. Teraz najstarsi harcerze w naszych drużynach są wędrownikami, harcerki i harcerze w wieku 13–16 lat (gimnazjaliści) „awansowali” na harcerki i harcerzy starszych, a harcerze i harcerki ze szkoły podstawowej działają w drużynach harcerskich.

Podstawą wszystkich zmian w metodyce były badania młodych ludzi – harcerek i harcerzy w wieku 13–16 lat. Z jednej strony młodzież 13–14-letnia to najliczniejsze roczniki w naszej organizacji, z drugiej zaś – to właśnie nasi członkowie w tym wieku najczęściej z ZHP odchodzą. Prowadzone badania wykazały również, że w tej grupie wiekowej dobychczas stosowane instrumenty metodyczne nie spełniały swoich zadań. Trudny dotychczasowy stopień samarytanki-ćwika często powodował zniechęcenie, miast zachęty do zdobywania, zaś trzystopniowy system sprawności tworzył lukę pomiędzy młodym członkiem poznającym konkretną dziedzinę życia a mistrzem w tej dziedzinie.

Wykorzystując najnowsze badania z zakresu psychologii i pedagogiki, wyniki „Projektu gimnazjum”, dorobek konferencji metodycznych, które odbyły się w większości chorągwi, została opracowana i zatwierdzona nowa metodyka – metodyka starszoharcerska.

Główna zmiana dotycząca pionu metodycznego, z którym pracujesz, nie polega jednak tylko na zmianie nazwy, ale przede wszystkim na opracowaniu i wdrażaniu nowej metodyki.

Właśnie metodyka starszoharcerska, opisana w niniejszej broszurce, wyposażona została w nowe lub uaktualnione instrumenty metodyczne (próba harcerki/harcerza, trzeci i czwarty stopień harcerski, projekty, sprawności dwu- i trzygwiazdkowe). Dla skutecznieszego działania zespołu starszoharcerskiego i realizacji celów wychowawczych została zmieniona równieżInstrukcja działania drużyny.

Opracowanie, które trzymasz w ręku, ma Ci pomóc w skutecznym i prawidłowym stosowaniu metodyki starszoharcerskiej. Wiosną 2004 roku na podstawie tej broszurki powstanie poradnik drużynowego starszoharcerskiego, w którym dziś zasygnalizowane jedynie tematy będą opracowane szczegółowo. Nie czekaj jednak do wiosny. Już dziś zabieraj się do czytania, wybierz się na warsztaty dla drużynowych starszoharcerskich, pytaj, szukaj, dociekaj...

Na pytania i wątpliwości chętnie odpowiesz. Ci instruktorzy Wydziału Starszoharcerskiego GK ZHP, tel. (022) 3390681, wydzial.starszoharcerski@zhp.org.pl

Poszukiwanie polega na przewartościowaniu dotychczasowego sposobu patrzenia na świat i autorytetu, co z kolei powoduje konieczność poszukiwania własnego uzasadnienia dla istniejącego porządku rzeczy.

Poszukiwanie odbywa się w dwóch sferach:

- do wewnątrz – poznawanie siebie, indywidualizacja zainteresowań.
- na zewnątrz – poszukiwanie autorytetów, próby własnego uzasadnienia wartości określonych w Prawie i Przyrzeczeniu Harcerskim,

Harcerki i harcerze w tym wieku nadal zdobywają wiedzę harcerską i doskonala się w technikach harcerskich, ale chętnie również uczestniczą w zajęciach specjalnościowych i podejmują zadania, w których mogą wykazać się posiadanymi zainteresowaniami i pasjami lub dowieść swej przydatności w społeczeństwie.

1. Funkcjonowanie elementów metody harcerskiej

1.1. Prawo i Przyrzeczenie Harcerskie

Zasady ruchu harcerskiego wyrażają się w Prawie i Przyrzeczeniu Harcerskim, które niosą ze sobą treści etyczne i ideowe. Odzwierciedlają one zasady harcerskiego wychowania: służbę, braterstwo, pracę nad sobą. Składając Prawo i Przyrzeczenie młody człowiek z własnej woli zobowiązuje się do tego, że będzie żył w zgodzie z tymi wartościami i w obecności innych harcerzy i harcererek bierze odpowiedzialność za dotrzymanie danego słowa.

Prawo harcerskie to fundament pracy wychowawczej z harcerką i harcerzem.

Harcerze starsi znają już treść Prawa i Przyrzeczenia – poznali je działając w drużynie harcerskiej. jako harcerze młodszy. Jeśli jednak dopiero wstępują do ZHP, poznają Prawo i Przyrzeczenie w czasie próby harcerza.

Ważne jest, aby harcerze starsi ciągle mieli do czynienia z Prawem i Przyrzeczeniem. Stałe identyfikowanie się z wartościami etycznymi i wysiłek włożony w dążenie do określonych w nich ideałów są ważnym narzędziem oddziałującym na rozwój młodego człowieka, dlatego w pracy drużyny należy wracać do tych kanonów harcerskich wartości.

Harcerze starsi cenią swoją niezależność myślenia. Są dociekliwi i szukają własnego wytłumaczenia otaczającej ich rzeczywistości. Nie chcą, aby im cokolwiek narzucano. Zastanawiają się, co w życiu jest naprawdę ważne. Mają wątpliwości. Inaczej niż młodzi harcerze będą rozumieć także Prawo i Przyrzeczenie Harcerskie. Prawo i Przyrzeczenie mają pomóc harcerzom starszym wspinać się na ich własne szczyty, szukać własnych ścieżek. Harcerze starsi zaczynają postrzegać harcerskie wartości na swój własny sposób, może być tak, że nie zgadzają się z tym, jak ich drużynowy czy drużynowa interpretują harcerskie ideały, wręcz mogą buntować się. Warto wykorzystać tę szansę na przewartościowanie dotychczasowego sposobu myślenia i pozwolić harcerkom i harcerzom na znalezienie ich własnego uzasadnienia wartości zawartych w Prawie i Przyrzeczeniu. Jeśli tak się stanie, harcerze starsi ukształtują swoje postawy świadomie, zyczną samodzielnie stawiać sobie zadania i zdawać sobie sprawę z tego, że ich działania powinny być celowe. Harcerze starsi widzą nie tylko to, że w codziennych sprawach kierują się zasadami wyrażonymi w Prawie i Przyrzeczeniu, ale rozumieją, że sami kształtują swoją postawę – patrzą szerzej, szukają własnych uzasadnień, zadają sobie pytania i szukają na nie własnych odpowiedzi. Prawo i Przyrzeczenie zaczyna być wartością rozumianą w pełni, pozwalającą ich na coraz lepszy, świadomy rozwój.

Dlatego właśnie w codziennej pracy drużyny ciągle należy nawiązywać do Prawa i Przyrzeczenia Harcerskiego – w czasie rozmów czy gawęd na zbiórkach zastępów, drużyny, na letnim obozie, rajdach lub biwakach.

Zachęć swoich harcerzy, żeby na zbiórce drużyny spróbowali określić, jak rozumieją idee ZHP, może wywiże się ciekawa dyskusja? W ciągu całego roku harcerskiego spróbuj wplatać elementy Prawa Harcerskiego w pracę drużyny – rozmawiajcie o tych wartościach, podejmujcie kontrolerskie tematy, wspólnie poszukujcie odpowiedzi, dyskutujcie, analizujcie rzeczywistość i własne postawy. Takie poszukiwania mogą być bardzo twórcze!

Prawo i Przyrzeczenie Harcerskie są fundamentalnymi elementami metody harcerskiej, więc będą aktualne przez cały okres harcowania (i później także, jeżeli ktoś z twoich harcerzy zostanie instruktorem). To, w jaki sposób harcerze starsi ukształtują i utrwalą w sobie wartości płynące z Prawa Harcerskiego, na pewno będzie miało wpływ na ich przyszłe decyzje – na to, czy zostaną wędrownikami, instruktorami, czy podejmą też służbę na rzecz innych.

Na co dzień najlepiej realizować najlepiej sprawdzone dla tego wieku formy pracy, pamiętając o tym, żeby je urozmaicać czymś nowym. Niech to będzie wycieczka lub zwiąd, w czasie którego harcerki lub harcerze dowiedzą się, jak ludzie dzisiaj rozumieją honor, braterstwo, ofiarność. Możecie zorganizować zbiórkę z inną drużyną lub zastępem starszoharcerskim, na której wspólnie podyskutujecie który punkt Prawa „sprawia” wam największej kłopotów czy trudności. Ciekawa będzie na pewno zbiórka z gościem – rozmowa na temat dawnych ideałów, tradycji harcerskich i ich aktualności. Przyczynkiem do dyskusji może być obejrzenie filmu (np. „Braveheart” – a po nim dyskusja o honorze lub „Akcji pod arsenalem” – rozmowa na temat poświęcenia i służby).

Należy też pamiętać, że warunkiem skuteczności metody harcerskiej jest przykład osobisty instruktora. Drużynowy także sam odnosi się nieustannie do Prawa i Przyrzeczenia, definiuje i przyjmuje je nowo dla siebie.

PRZYRZECZENIE HARCERSKIE

Mam szczerą wolę całym życiem pełnić służbę Bogu i Polsce, nieść chętną pomoc bliźnim i być posłuszną/posłusznym Prawu Harcerskiemu.

PRAWO HARCERSKIE

1. Harcerz sumiennie spełnia swoje obowiązki wynikające z Przyrzeczenia Harcerskiego.
2. Na słowie harcerza polegaj jak na Zawiszy.
3. Harcerz jest pożyteczny i niesie pomoc bliźnim.
4. Harcerz w każdym widzi bliźniego, a za brata uważa każdego innego harcerza.
5. Harcerz postępuje po rycersku.
6. Harcerz miłuje przyrodę i stara się ją poznać.
7. Harcerz jest kamy i posłuszny rodzicom i wszystkim swoim przełożonym.
8. Harcerz jest zawsze pogodny.
9. Harcerz jest oszczędny i ofiarny.
10. Harcerz jest czysty w myśli, w mowie i uczynkach; nie pali tytoniu i nie pije napojów alkoholowych.

1.2. System małych grup

Podstawowe relacje z innymi ludźmi nawiązywane są w grupie rówieśników. Niewielka liczba osób, trwałe relacje, wspólne cele, dobra znajomość innych osób, należących do grupy, wzajemne akceptowanie się, poczucie wolności, samodzielności, tożsamości grupy stwarzają idealne warunki do tego, aby młodzi ludzie dorastali w jak najlepszej atmosferze. System małych grup to podstawa metody harcerskiej.

W drużynie system małych grup jest realizowany przez pracę w zastępach. Dziewczęta i chłopcy są zorganizowani w odrębnych zastępach. **Zastępowy** ma zdolności przywódcze i większe doświadczenie harcerskie od pozostałych członków zastępu, on **planuje i inicjuje pracę zastępu**. Zastępowego wybiera drużynowy w porozumieniu z radą drużyny. Stopniowo zwiększa się stopień zaangażowania członków zastępu w podejmowanie odpowiedzialności za realizowane zadania. Zbiórki zastępu odbywają się w regularnie, np. w rytmie tygodniowym.

Drużyna starszoharcerska pracuje zastępami. Zastęp to nie tylko mała grupa, ale coś więcej – dlatego ważne jest odpowiednie przygotowanie zastępu do bycia zastępem!

Zastęp harcerzy starszych jest już często zgraną grupą młodych ludzi, którzy zdążyli się poznać, przeżyć razem kilka obozów, biwaków, przygód. Taki zastęp ma swoje tradycje, zwyczaje, obrzędowość, powiezenia, historię, jego członkowie znają się i przyjaźnią. W tej grupie wiekowej grupa rówieśnicza ma szczególne znaczenie w kreowaniu postaw. Harcerzy starszych cechuje zdolność do samodzielnego działania w takiej grupie, potrafią oni rozwijać samych siebie przez działanie w zespole i umiejętnie łączyć cele grupy ze swoimi własnymi. Środowisko, a w szczególności rówieśnicy, mają teraz priorytetową pozycję we wpływanu na postawy młodego człowieka, bywa, że dużo większą od rodziców, szkoły czy kościoła.

System zastępowy jest podstawową formą pracy harcerskiej (...)

Co składa się na zastęp harcerki?

Zespół od sześciu do dziesięciu dziewcząt (wraz z zastępową i podzastępową) dobrany w sposób naturalny.

Zastępowa – harcerka (po Przyrzeczeniu), która odpowiednio wyrobienie została była w zastępie próbnym lub w drużynie.

Podzastępowa – harcerka będąca współpracownicą i zastępczynią zastępowej.

Zastęp istotnie harcerski powinien spełniać następujące warunki:

Być żywym organizmem, zdolnym do życia i współżycia harcerskiego

Mieć własny program, oparty na Prawie Harcerskim i wytycznych organizacyjnych.

Realizować ten program metodą harcerską.

Ewa Grodecka, „O metodzie harcerskiej i jej stosowaniu”

Harcerze starsi są za swój zastęp odpowiedzialni. Wspólnie ustalają plan pracy zastępu na rok harcerski, przygotowują i przeprowadzają zbiórki, a zastępowy – starszy brat – czuwa nad tym, aby zbiórki miały właściwy przebieg i charakter harcerski. Zastępowy musi zawsze mieć na wszelki wypadek przygotowany plan awaryjny – może się okazać, że harcerz przygotowujący zbiórkę nie poradził sobie z zadaniem – zastępowy umiejętnie wówczas powinien przeprowadzić zbiórkę do końca.

Praca zastępu harcerzy starszych wiąże się z rozwojem samorządności, która będzie sprawniej przebiegała w drużynie wędrowniczej. Szczególny nacisk kładziony jest tutaj na wymianę własnych doświadczeń, wiedzy i umiejętności. To, co scala zastęp w tej grupie wiekowej, to przede wszystkim wspólne zainteresowania i podobny system wartości.

Treści, jakie zastęp realizuje na zbiórkach, nie koncentrują się już głównie na kwestiach związanych z technikami harcerskimi, ale zakładają coraz bardziej skonkretyzowane zainteresowania poszczególnych harcerzy starszych, którzy szukają – i często znajdują – swoje pasje, zainteresowania, pole służby. Podejmowane zadania stają się załączkami stałej służby. Radość i przyjaźń zawarte w zastępie starszoharcerskim bywają najcenniejszą nagrodą dla harcerzy. To utwierdza ich w przekonaniu, że razem mogą więcej zdziałać, że praca właśnie w takim zespole przynosi duże efekty.

Zadania dla zastępów powinny znaleźć się w planie pracy drużyny. Każda zbiórka, na każdy temat, może zawierać element wymagający udziału zastępu. Harcerze starsi mogą się angażować w przygotowanie zbiórek, jak również w zadania międzyzbiórkowe, do wykonania tuż przed zbiórką, w ciągu tygodnia albo podczas samodzielnej zbiórki zastępu. Żeby miało to sens, musi to być przemyślane – powinieneś wówczas tak dobrać formę zbiórki, żeby zadanie realizowane przez zastępy miało wpływ na jej przebieg, żeby harcerze byli zmotywowani do dobrego przygotowania się. Należy dobrać takie działania, by zastęp był w stanie je zrealizować i żeby były one dla harcerzy starszych ciekawe. Na to, czy zbiórka będzie udana, wpłynie niewątpliwie zaangażowanie harcerzy w jej przygotowanie i przeprowadzenie, niezwykle miejsce przeprowadzenia zbiórki, ciekawe formy pracy. Każda zbiórka po prostu musi być przygodą.

Na zbiórkach trzeba wykorzystywać także takie instrumenty metodyczne, jak stopnie, sprawności i projekt.

Dzięki tym instrumentom łatwiej będzie harcerzom starszym ukierunkować swój rozwój i zainteresowania, zaplanować i dostarczyć zmiany, które w nich zachodzą.

Bez względu na to, jak samodzielne będą twoje zastępy, musisz pamiętać, że cały czas odpowiadasz za ich bezpieczeństwo. Musisz zawsze wiedzieć, gdzie i kiedy odbywają się ich zbiórki oraz kto pełnoletni im towarzyszy. Gdy zastępy będą miały własne regularne zbiórki, zastanów się nad tym, jak często powinny odbywać się zbiórki całej drużyny. Czy twoi harcerze będą mieć tyle czasu poza szkołą i innymi zajęciami, żeby spotykać się co najmniej raz w tygodniu, na zbiórce zastępu? W takim razie zbiórki drużyny powinny odbywać rzadziej, na przykład raz na miesiąc?

Nie ma systemu zastępowego bez zastępowych. W przypadku drużyn starszoharcerskich zastępowy powinien być starszy od pozostałych członków zastępu, bardziej doświadczony, przygotowany do bycia badenpowellowskim starszym bratem. Powinien mieć więcej sprawności, wyższy stopień. Skąd brać takie osoby?

Gdy twoja drużyna działa już jakiś czas, powinieneś przyglądać się swoim harcerzom i wyszukiwać wśród nich kandydatów na nowych zastępowych, którzy będą mogli zaopiekować się osobami, które przybędą lub właśnie przybyły do drużyny. Gdy wszyscy w drużynie są nowi, musisz zarzykować. Tak jak przy podziale nowych osób na zastępy, tak i przy wyborze zastępowego możesz popełnić błąd, dlatego powinieneś obserwować swoich harcerzy, żeby zdążyć zareagować, zanim będzie za późno, zanim harcerze ostatecznie się pokłócą, zanim zorganizują bunt przeciw nielubianemu zastępowemu.

W wyborze zastępowych uczestniczy rada drużyny, tym samym zapraszając ich do swojego grona. Rada drużyny jest ciałem podejmującym decyzje, ale nie jest to forum do przygotowywania zastępowych do pełnienia funkcji. Do tego najlepiej nadaje się zastęp zastępowych. Dzięki temu zastępowi mogą uczyć się przez działanie, przez doświadczenie na własnej skórze działania w zastępie. Zastęp zastępowych spotyka się na swoich zbiórkach, wycieczkach, wyjazdach. Możesz też pomagać zastępowym indywidualnie lub przekazać niektórych pod opiekę przybocznym (np. macie 3 zastępy, ty i twój dwaj przyboczni bierzecie po jednym pod opiekę).

Na koniec jeszcze jedno przypomnienie – plany pracy zastępów są częścią planu pracy drużyny. Oczywiście spontaniczne inicjatywy harcerzy cieszą drużynowego, ale zadbaj o to, żeby zastępy planowały swoją pracę. Na początku twój udział w tym planowaniu będzie bardzo duży, ale od czegoś trzeba zacząć. To twoja inwestycja na przyszłość, gdy będziesz mógł już czerpać korzyści opisane na początku tych rozważań.

KORZYŚCI WYNIKAJĄCE Z PRACY ZASTĘPAMI

- Pomagają one indywidualnie traktować każdego harcerza, są to na tyle małe grupy, że można dostrzec potrzeby, problemy i mocne strony każdej osoby.
- Pomaga rozwijać w harcerzach samodzielność, każdy ma szansę się wykazać, nie można schować się w tłumie podczas rozdzielania zadań, a możliwość realizacji własnych pomysłów zachęca nawet nieśmiałyh harcerzy do wykazywania inicjatywy.
- Ułatwia pracę drużynowemu, który może powierzyć zastępom przygotowanie dużej części zbiórki drużyny, a także może skuteczniej oddziaływać na drużynę przez intensywne kontakty z kilkoma zastępowymi, opiekującymi się resztą harcerzy.

Poza zastępami, harcerze starsi mogą tworzyć doraźnie działające grupy w drużynie starszoharcerskiej – są grupy zadaniowe. Są one tworzone po to, aby harcerze starsi wykonali konkretne zadanie. Grupa taka nie posiada specjalnej obzędowości, tworzą ją jednak harcerze starsi, chcący mocno zaangażować się w podejmowane działania.

1.3. Uczenie w działaniu

Człowiek najlepiej uczy się, zapamiętuje, jeśli coś robi, ćwiczy, doświadcza, kiedy może eksperymentować, samodzielnie wyciągać wnioski, dokonywać wyborów. Podobnie jest w gromadzie czy drużynie – zuch, harcerz czy harcerka szybciej zrozumie, co to jest azymut, jeśli wyznaczy go i uda się we wskazanym kierunku, nauczy się gotować przygotowując obiad dla zastępu, nauczy się współpracować, gdy razem z zastępem wykona zadanie wymagające wspólnej pracy. Oczywiście, w harcerskim działaniu nie może również zabraknąć rozmów, będą one służyć określeniu celów, podsumowaniu zadań, szukaniu odpowiedzi na nurtujące zuchy i harcerzy pytania. Najwięcej jednak będzie działania, przemyślenia i dobrze zorganizowanego.¹

„Przy tym praca w grupach wiekowych różni się metodycznymi zadaniami, gdyż podporządkowana jest poziomowi rozwoju psychofizycznego i moralnego oraz formom aktywności preferowanych przez jednostkę w różnych etapach jego rozwoju. Harcerskie wychowanie przechodzi stopniowo od zuchowej zabawy, poprzez wzory przejściowe nasycone elementami przygody, aż do działań społecznych u harcerzy starszych”²

Charakterystyczną formą aktywności harcerzy starszych jest **poszukiwanie**.

Harcerze odkrywają różne pola działania, nowe pasje i zainteresowania w poszukiwaniu własnej drogi. Wszystkie działania oparte są na sprawdzaniu się w realnych, życiowych sytuacjach.

Harcerze starsi szukają swoich pasji. Harcerstwo to styl życia. W harcerstwie harcerze starsi powinni mieć stworzone warunki do poszukiwania – prawdy o sobie, poszukiwania własnych zainteresowań, poglądów, wartości, tego, co lubią i tego, co jest dla nich ważne. Zaczynają podkreślać swoją wolność i niezależność myślenia.

1. Przewodnik dla przewodnika. Poradnik drużynowego harcerskiego, red. E. Prędko, s. 147

2. Z. Narski, Harcerska metoda wychowawcza, Harcerstwo 1988, nr 3, s. 15

Warto, aby drużynowy pamiętał o tym, że należy uszanować zainteresowania i pasje harcerzy. Jednocześnie bywa tak, że owe zainteresowania bywają krótkotrwałe i powierzchowne – dlatego drużynowy, znając dobre swoich harcerzy, może umiejętnie wskazywać harcerzom starszym kierunek ich poszukiwań, ściśle z nimi współpracując w tym zakresie. Pamiętać też należy o tym, iż bywa tak, że drużynowy ma nieco inne zainteresowania niż harcerze starsi z jego drużyny. Mądry drużynowy będzie umiał uszanować te różnice, stworzy warunki do rozwoju pasji harcerzy i nie będzie narzucał swoich własnych zainteresowań – choć bywa i tak, że pasjonat – drużynowy własnym zaangażowaniem i autentyzmem potrafi zarazić swą pasją harcerzy.

Drużynowy poznaje zainteresowania, oczekiwania wobec harcerstwa każdego ze swoich podopiecznych. Tego wszystkiego drużynowy może dowiedzieć się dzięki przeprowadzeniu ankiety, wywiadu, a także na podstawie własnych obserwacji, spostrzeżeń i zapisków.

Jeśli drużynowy wie, co interesuje jego harcerzy, co robią w wolnych chwilach, warto, aby uwzględnił w planie pracy i wykorzystał te zainteresowania. Może to być droga umożliwiająca pogłębianie wiedzy i umiejętności harcerzy starszych w dziedzinie ratownictwa medycznego, opieki nad dziećmi, ekologii, kultury, technologii informacyjnej, łączności, lotnictwa, jeździectwa itd.

Zaprezentowanie powyższych obszarów poszukiwań jest bardzo ważne. Chęci, które już są w harcerzu, należy odpowiednio pogłębiać i rozwijać. Można to zrobić na przykład w formie cyklu zbiórek, prezentujących powyższe obszary zainteresowań. Uwieńczeniem zbiórek będzie powołanie grup zadaniowych z opracowanymi planami działania, w których umieszczone zostaną konkretne zadania. Grupy po pewnym czasie mogą wymieniać się obszarami zainteresowań, próbując swoich sił. Po zrealizowaniu planu przez zastęp lub grupę zadaniową na zbiorce następują prezentacje sprawozdań z wykonania planu.

Duże zbliżenie do realnego życia zadań, jakie otrzymują harcerze starsi, powoduje, że są oni w stanie określić drogę, którą podążać będą już jako ludzie dorośli... Łącząc wiedzę z praktyką, gdzie praktyka stanowi sedno działań w harcerstwie, powodujemy, że harcerze starsi poznają świat wszystkimi zmysłami, namacalnie. Okres ciągłego poszukiwania i próbowania powinien być zwieńczony sukcesem, czyli odkryciem tych pasji, które harcerz starszy w sobie rozwinię. Jak próbować i jak poszukiwać? Jest na to wiele sposobów.

Niech dochodzą do założonego przez siebie celu, a zasmakują wtedy tego, czym tak naprawdę jest poczucie zadowolenia wynikające z dokonania czegoś ważnego i wartościowego.

W ten sposób harcerze mogą odkryć, czym jest prawdziwa przygoda. Tą przygodą będzie działanie, poszukiwanie. Harcerstwo!

Warto, aby drużynowy w codziennej pracy dbał o to, aby harcerze starsi mieli jak najwięcej dróg poszukiwania i aby nie było ono oderwane od praktyki. Tylko w ten sposób harcerze zdobędą nową

wiedzę popartą własnymi doświadczeniami. Autentyczność, prawdziwość przeżyć powodują, że harcerze starsi naprawdę chcą poszukiwać i znajdować.

Jeśli szukają autorzytetów – zaaranżuj spotkanie z kimś, kto takim autorzytetem jest naprawdę – Może to będzie matka któregoś z harcerzy? Może to będzie lekarz? A może autor tekstów piosenek, który naprawdę ma coś do powiedzenia? Jeśli poszukują prawd życiowych – wybierzcie się na wędrowną, po lasach, w góry... Niech harcerze przeżyją poszukiwanie zagubionych miejsc, a także wiadomości o sobie samych – ile w nich pozytywności, wytrzymania, ile życzliwości dla innych, ile gotowości do pełnienia służby, ile zaradności... Jeśli szukają pasji – zorganizujcie prawdziwy plener malarski ze sztalugami, pięknymi farbami, idźcie na koncert, poczujcie muzykę, wybierzcie się pod opieką osoby uprawniającej na zagłę, napiszcie prawdziwy program komputerowy, przetłumaczcie książkę, zbudujcie na obozie prawdziwy piec gliniany... Można uczyć się – działając. Dzięki harcerstwu – jest to możliwe!

1.4. Stale doskonalszy i pobudzający do rozwoju program

Program pracy drużyny jest całością, nie zaś serią niepowiązanych ze sobą działań. Powinien być tak planowany i układany, aby odpowiadał na potrzeby harcerzy starszych, aby mogli się dzięki niemu rozwijać w sposób harmonijny i naturalny. Program powinien być jednocześnie ciekawy – po to, aby pociągał i angażował harcerzy starszych – powinien zatem w wyważony sposób łączyć to, co odpowiada ich zainteresowaniom.

Program pracy drużyny powinien uwzględniać specyficzną dla tego wieku **potrzebę poznawania i poszukiwań**. Dobrze zbudowany program z jednej strony pozwalała na nieskrępowany rozwój własnych **zainteresowań**, z drugiej zaś kładła z góry ich **zmiennosc**. Przez taki programowi pokazujemy harcerce starszej i harcerzowi starszemu różnorodne możliwości oraz przygotowujemy ich do wyboru specjalizacji i własnej drogi rozwoju.

Program pracy drużyny ukierunkowany jest:

- zadaniami prób na stopnie harcerskie,
- zainteresowaniami harcerki i harcerzy,
- poszukiwaniem pól działania i sfer aktywności.

Program drużyny jest tworzony przez radę drużyny. Program zastępów przez zastępy.

Program pracy drużyny starszoharcerskiej nie jest ustalony raz na zawsze. Nie jest też tak, że istnieje jakiś jeden, uniwersalny program pracy drużyny czy zastępu. Każde harcerskie środowisko ma swoje potrzeby – każdy harcerz starszy jest inny. Starszoharcerskie drużyny działają w różnych warunkach, więc i ich programy będą różne.

Program drużyny starszoharcerskiej i program zastępu starszoharcerskiego nie jest narzucony z góry. Tworzą go same drużyny i zastępy.

Program pracy drużyny uwzględnia programy pracy wypracowane w zastępach.

Przy jego opracowywaniu należy zastanowić się, na jaki okres praca jest przewidywana – dobrze jest mieć kilkuletnią wizję tego, co chcemy osiągnąć, natomiast pracę planować w perspektywie na przykład roku harcerskiego. Program powinien uwzględniać własne potrzeby harcerzy starszych – ich zainteresowania, potrzeby, warunki, w jakich działają na co dzień, jak również to, jakie wymagania określone są w próbach na stopnie starszoharcerskie. Warto zastanowić się także, jakie założenia programowe z poprzedniego roku harcerskiego sprawiły harcerzom starszym radość i satysfakcję i powinny być rozwijane w tym roku także, a co okazało się niewypałem i nie spełniło oczekiwań harcerzy.

Program należy tworzyć tak, aby był, jak mówi Ewa Grodecka „zgodny z Prawem Harcerskim, z metodą harcerską i oparte na systemie zastępowym”. Wtedy na pewno będzie dobry.

Od początku istnienia ruchu harcerskiego uznaje się olbrzymią rolę przyrody i przebywania na wolnym powietrzu w procesie wychowania harcerzy. Przyroda stawia przed młodzieżą liczne wyzwania, stwarza warunki do rozwoju umysłowego, pobudza zaradność. Dzielenie pewnego ryzyka, przeżywanie tego, co nie może się zdarzyć w harcównce w pomieszczeniu czy w ogóle – w mieście czy miasteczku, wspólne dbanie o zaspokajanie potrzeb życiowych w trudnych warunkach powodują, że harcerze starsi w swoim zastępie czy drużynie czują się bardziej zyci, powstaje między nimi taka więź, która może stać się przyjaźnią na całe życie.

Działaniu blisko przyrody pomaga znajomość technik harcerskich. Techniki te w tej grupie wiekowej pewnym „narzędziem”. Żeby zrealizować ciekawy, atrakcyjny projekt, harcerze muszą swobodnie posługiwać się mapą, apteczką, sprzętem pionierskim itd. Harcerz chce być człowiekiem zaradnym i samodzielnym, więc dbać należy o to, aby nie wszystkie projekty były związane z pracą w pomieszczeniach (np. najpierw gazeta drużyny, potem witryna internetowa, potem własny film na video), ale żeby przeprowadzać wiele zajęć w terenie.

2. Instrumenty metodyczne

15

2.1. Próba harcerki/harcerza

Próba harcerza – witamy w drużynie!

Masz w drużynie nowe osoby, które jeszcze nie są harcerzami? To radość i troska. Radość, bo będzie nas więcej. Troska, bo trzeba bez zatrzymywania w miejscu pozostałych, umiejętnie wytłumaczyć przybyszom, o co w harcerstwie chodzi. A może wszyscy są nowi, bo właśnie założyłeś całkiem nową drużynę i na twoje zaproszenie przyszło kilkanaście osób?

Wszyscy oni są twoimi gośćmi, których chcesz zachęcić do działania w harcerstwie. Zanim jednak zaczął zdobywać stopnie, zanim zaczniesz ich uczyć tego wszystkiego, co porządny harcerz umieć powinien, musisz ich powitać, przedstawić się im i zapytać, czy zostaną z tobą na dłużej. Inaczej przyjmują się gości, którzy przychodzą na herbatę, a inaczej takich, którzy zostają na całe wakacje.

Skąd twoi goście mają wiedzieć, czy chcą zostać na dłużej? Muszą sprawdzić, czy praca w drużynie im się podoba, czy chcą być harcerzami. Ten czas nazywamy próbą harcerza.

Tylko osoby, które spełniają wymagania, których postawa jest zgodna z ideą próby, mogą zostać harcerzami i złożyć Przyrzeczenie Harcerskie.

PRÓBA HARCERKI – PRÓBA HARCERZA

Staram się zasłużyć na miano harcerki/harcerza. Chcę poznać harcerstwo i dostosować się do jego wymagań, określonych w prawie i Przyrzeczeniu Harcerskim. Chcę przebywać w zastępie (patrolu) i drużynie.

Zalecany czas trwania próby: 3–6 miesięcy

WYMAGANIA PRÓBY

1. Znam i rozumiem treść Przyrzeczenia Harcerskiego.
2. Znam i rozumiem Prawo Harcerskie.
3. Znam i rozumiem symbolikę krzyża harcerskiego, lilijki i koniczynki. Potrafię wyjaśnić, do czego zobowiązuje harcerskie pozdrowienie „Czuwaj”.
4. Znam hymn harcerski i umiem go zaśpiewać.
5. Kompletuję swój mundur harcerski.
6. Systematycznie uczęszczam w zbiórkach zastępu i drużyny.
7. Wykonałam/em z zastępem (patrolem) przynajmniej jeden projekt.

8. Znam nazwę drużyny, imię i nazwisko zastępczego i drużynowego i wiem, jak się z nimi skontaktować.

Uwaga: próbe można poszerzyć o dodatkowe wymagania przyjęte w drużynie.

Jak widać, na próbę składają się dwa elementy:

- Sprawdzenie, na czym w praktyce polega harcerskie działanie (uczestniczenie w zbiórkach, praca w zespole).
- Poznanie, zrozumienie i zaakceptowanie wartości, zawartych w Prawie i Przyrzeczeniu, przedstawianych przez harcerskie symbole.

Szczególnie ten drugi element próby, a także sposób jej rozpoczęcia i zakończenia (złożenie Przyrzeczenia) zależy od tradycji, obrzędowości drużyny.

Próbę należy rozpocząć jak najszybciej. Jeśli tylko ktoś zdecyduje, że chce regularnie chodzić na zbiórki, powinienś go poinformować, że wiąże się to z rozpoczęciem próby harcerza i wyjaśnić, na czym ona polega. Powinieneś podkreślić, że dopiero po złożeniu Przyrzeczenia przestaje się być gościem w drużynie i że okres niezobowiązującego odwiedzenia drużyny nie może trwać wiecznie.

Rozpoczęcie próby możesz ogłosić rozkazem, możesz też nadać mu obrzędowy charakter – dodać do symbolicznej watry drewnienka z imionami osób rozpoczynających próbę (dotożą je do prawdziwego ogniska podczas Przyrzeczenia), wpisać ich imiona do kroniki, pasować ich na giermków, jeśli macie obrzędowość rycerską.

Twoje zadania związane z próbami harcerza w drużynie będą zależały od liczby nowych osób i od wyszkolenia twoich harcerzy.

Zacznijmy od sytuacji, kiedy wszyscy lub prawie wszyscy są nowi. Pokaż im, na czym polega harcerstwo.

- Pokaż im znany świat z niecodziennej perspektywy, daj radość poszukiwania, odkrywania. Daj im sprawdzić, czy innym spodobają się te rzeczy, którymi sami się interesują, daj spróbować, czy dają sobie radę w nowo poznanych dziedzinach życia. To zachęci członków drużyny do regularnego przychodzenia na zbiórki.
- Pokaż im pracę w zespole – to nowopowstałe zastępy podejmują zadania, sprawdzające przydatność własnie zdobytej wiedzy i umiejętności, poszukują nowych ścieżek. Mniejsza grupa może skoncentrować się na wybranych tematach, bez oglądania się na innych, zmienić się w zespół ekspertów służący radą pozostałym lub podejmujący trudniejsze zadania. W ten sposób członkowie drużyny będą przygotowani do spełnienia następnego wymagania – projektu.

– Pokaż im nasz kodeks postępowania – Prawo i Przyrzeczenie Harcerskie, harcerskie symbole.

17

W swoich gawędach nawiązuj do punktów Prawa, do symboliki lilijki, krzyża, koniczynki, stawiaj pytania dotyczące norm, zasad, którymi kierują się różni ludzie, stwarzaj sytuacje, w których pomimo wątpliwości trzeba podejmować decyzje. Dzięki temu członkowie twojej drużyny będą mogli poznać, zrozumieć i – jeśli zechcą – zaakceptować harcerskie wartości.

Jeśli nowych osób jest tylko kilka, twoje zadania częściowo przejmą zastępowi. Możesz rozdzielić nowe osoby do działających zastępów, albo stworzyć z nich oddzielny zastęp, na którego czele stanie doświadczony harcerz, który przekáže im podstawową wiedzę, nauczy pracy w grupie, wytłumaczy symbolikę. Ty jako drużynowy musisz oczywiście zadbać o atrakcyjność zbiorok drużyny, podpowiadać kolejne kierunki poszukiwań, umiejętnie stawiać pytania, ale przecież to twój chleb powszedni.

Najtrudniej jest wtedy, gdy nowych osób jest więcej niż doychczasowych harcerzy i kiedy nie masz do pomocy dobrych zastępowych, którzy zajmą się uczeniem podstaw. Musisz wtedy zwracać szczególną uwagę na to, żeby te pierwsze zbiórki były atrakcyjne dla obu grup. Żeby ci nowi rozumieli, o co chodzi, a ci starsi się nie nudzili. Znaleźć coś, czego jeszcze nie było, zupełnie nowy dla nich temat, coś, co będzie odkryciem dla wszystkich członków drużyny.

Ustal razem z drużyną, jak podejmowane będą decyzje o zakończeniu próby. Drużynowy nie powinien podejmować takiej decyzji sam. Może rada drużyny po ocenie wykonania projektu będzie zapraszać na rozmowę osobę z zespołu realizującego projekt, która jest w trakcie próby? Wtedy kandydat na harcerza będzie mógł się określić, czy akceptuje harcerskie wartości i chce się na stałe zobowiązać do ich przestrzegania, czy nie. Ustalcie, kto w tej rozmowie bierze udział – drużynowy, może też zastępowy lub wybrany harcerz, do którego dana osoba ma zaufanie. Efektem końcowym takiej rozmowy powinno być pożegnanie z drużyną (jeśli ktoś nie chce składać Przyrzeczenia) lub zaproszenie na ceremonię złożenia Przyrzeczenia Harcerskiego.

Nie ustalaj sztywnych terminów – na przykład że tylko na obozie można składać Przyrzeczenie. Jeśli chcesz to połączyć z ważnymi dla was datami, związanymi z bohaterem drużyny, obrzędowością, wybierz kilka okazji w roku, żeby sztucznie nie przedłużać czasu trwania prób. Nawet najmiłsze powitanie trzeba kiedyś skończyć. W wielu drużynach ważna jest też odrobina tajemnicy, zaskoczenia – jeśli Przyrzeczenia będą dwa razy do roku, łatwo przewidzieć, kto i kiedy „może się spodziewać”.

Próba harcerza nie powinna trwać zbyt długo – kilka, nie dłużej niż 6 miesięcy. W końcu nie masz do czynienia z małymi dziećmi, ale z nastolatkami, które wiele rozumieją i chcą być traktowane poważnie. Poza tym przyszłym harcerzom i tobie zależy przecież, żeby jak najszybciej zacząć właściwie harce – zdobywanie stopni, sprawności, przygotowania do pierwszego wspólnego obozu.

Stopnie harcerskie – twoje narzędzia pracy

Opis harcerskiego systemu wychowawczego zawiera wiele pojęć i określeń, które związane są z codzienną pracą drużynowych. Gdybyś miał ciągle o nich wszystkich myśleć, trudno byłoby ci skupić się na konkretnej zbiorce. Na szczęście do pomocy masz instrumenty metodyczne, które pomagają te idee i zasady wcielić w życie.

Gdy wykorzystujesz w swojej pracy stopnie harcerskie, zapewniasz swoim harcerzom stymulujący program i uczenie przez działanie, stale odnosząc się do wartości zawartych w Prawie i Przyrzeczeniu Harcerskim. Także dzięki stopniom zapewniasz harcerzom indywidualność (próba na stopień to indywidualny plan rozwoju harcerza), pozytywność (osiągnięcia każdej osoby są dostrzegane i nagradzane), pośredniość i naturalność (harcerze rozwijają się, wykonując konkretne zadania, związane z ich codziennym życiem, robiąc to, co lubią, co jest dla nich atrakcyjne).

Stopnie harcerskie

Wymagania realizowane są zarówno na zbiorckach, jak i indywidualnie. Realizacja zadań odbywa się pod opieką drużynowego, przybocznych lub zastępowych starszych stopniem.

Przy tylu zaletach nic dziwnego, że w metodyce starszoharcerskiej zadania prób na stopnie harcerskie są jednym z trzech filarów programu pracy drużyny, obok zainteresowań członków drużyny i poszukiwania nowych pól działania. Oznacza to, że praca drużyny polega na poznawaniu coraz to nowych sfer aktywności, z uwzględnieniem wymagań na stopnie odkrywcy–pionierki i ćwika–samarytanki oraz na rozwijaniu zainteresowań jej członków. Natomiast pojedyncze osoby sprawdzają się w realnych, życiowych sytuacjach, wykonując zadania swoich prób na stopień.

Wymagania na stopnie dla harcerzy starszych realizowane są na zbiorckach, ale też indywidualnie. Dla ciebie oznacza to, że musisz zaplanować w ciągu roku takie zbiorcki, przedsięwzięcia, żeby twoi harcerze mogli spełnić te wymagania, których nie realizują poprzez indywidualne zadania. A także musisz uzgodnić z każdą osobą zdobywającą stopień (czyli z każdym członkiem drużyny po Przyrzeczeniu Harcerskim), jakie zadania indywidualne podejmie. Kolejność działań zależy od ciebie, ale na początku łatwiej ci będzie, gdy spośród wymagań wybierzesz te, którymi chcesz zająć się podczas zbiorcek drużyny i zaplanujesz, w jaki sposób połączysz je z ideą wspólnego poszukiwania, żeby były atrakcyjne i wiązały się z pozostałymi filarami pracy drużyny. Udział w tych przedsięwzięciach drużyny oznacza zaliczenie danego wymagania.

Natomiast pozostałe wymagania, których nie uwzględniłeś w działaniach całej drużyny, harcerze będą mogli zrealizować podczas pracy w zastępach, grupach zadaniowych lub indywidualnie. Dlatego z każdą osobą planującą zdobywanie stopnia należy porozmawiać, żeby ustalić, jak będzie wyglądała realizacja tych wymagań. Jakie sprawności harcerz zamierza zdobyć? Co go szczególnie interesuje, z czym ma kłopoty? Jakie projekty chciałby realizować i za co być w nich odpowiedzialny? Może chce przygotować zbiórkę zastępu? A może chce wykonać zadanie podczas zbiórki drużyny, np. w czasie biwaku? Efektem takiej rozmowy powinien być plan próby, zawierający zadania do wykonania i czas ich realizacji. Spisany plan próby nazywany też bywa kartą próby. Sporządźcie go w dwóch egzemplarzach – jeden dla ciebie, drugi dla harcerza.

Ważne jest, żeby harcerz i jego drużynowy wiedział, jakie wymagania już zostały zrealizowane. Kiedy jakaś zbiórka, wyjazd, przedsięwzięcie związane były z którymś wymaganiem na stopień, podczas podsumowania rada drużyny powinna zdecydować, kto to wymaganie zaliczył, a kto nie. Czy tylko ten zastęp, który wygrał grę, czy wszyscy, którzy ją ukończyli? Co zrobić w tymi, którzy nie wykonali zadania międzyzbiórkowego, kiedy będą mieć następną szansę wykazania się? Podobnie należy uwzględnić zdobywanie sprawności i realizację projektów. Wszystkie te decyzje ogłaszasz rozkazem drużynowego. Dobrze jest odnotowywać też realizację zaplanowanych zadań w karcie próby.

Jeśli twoja drużyna działa już od kilku lat, najlepszym sposobem na wyjaśnienie idei zdobywania stopni jest przykład ze strony harcerzy już posiadających odkrywcę-pionierkę lub ćwika-samarytanke, a także ze strony drużynowego – może właśnie zdobywałeś stopień harcerza orlego lub harcerza Rze-czypospolitej, a może jesteś w trakcie próby instruktorskiej.

Pionierka-odkrywca

Ocena siebie i swoje postępowanie odwołując się do Prawa Harcerskiego. Po-trafi radzić sobie w różnych sytuacjach. Można na niej/nim polegać. Jest uczyn-
na/uczynny, odważna/odważny, samodzielna/samodzielny. Wywiązuje się z obowiązków, wynikających z miejsca w drużynie.

Samarytanka-ćwik

Poszukuje wzorów do naśladowania zgodnych z harcerskimi wartościami. Szu-
ka sytuacji, w których może pomóc zgodnie z wyrażoną w Przyrzeczeniu szcze-
rą wolą. Pracuje nad swoim charakterem. Poszukuje swoich zainteresowań i pasji. Rozwija je zdobywając wiedzę i umiejętności w wybranych dziedzi-
nach. Współtworzy życie drużyny.

Jak zacząć zdobywanie stopni w nowej drużynie, gdy nie ma w niej osób, które mogą być takim przykładem? Zastanów się, kto może ci pomóc znaleźć najlepszą metodę – może warto poprosić o radę programowca w hufcu, namiestnika lub komendanta kursu drużynowych?

Oto jeden z pomysłów na dobry początek. Gdy już kilka osób złoży Przyrzeczenie Harcerskie, poprowadź zbiórkę, na której porozmawiacie o idealnym harcerzu – co powinien wiedzieć, umieć. Oczywiście harcerzu, który ma lat 13–16. Niech członkowie drużyny zastanowią się, czego im brakuje, żeby być takimi idealnymi harcerzami, sprawdźcie, czy wasze wyobrażenia zgadzają się z wymaganiami na stopnie. Zastanówcie się, jak to łączy się z waszymi zainteresowaniami. Opowiedz harcerzom, kiedy mniej więcej będą mogli nauczyć się tego, co znajduje się w wymaganiach, co będą musieli zrobić sami, poza zbiórkami i spytaj, kto chce otworzyć próbę, umów się na rozmowę o planie próby.

Otwarcie próby może być związane z obrzędowością drużyny. Także zamknięcie próby i przyznanie stopnia powinno mieć godną oprawę. Może to być uroczysty apel drużyny, może to być ognisko na biwaku lub obozie. Możecie ustalić, że zawsze będzie wyglądać to tak samo albo wykorzystywać różne okazje. Ważne, żeby nie przesadzić – nie narzucić sobie ograniczeń, przez które ktoś będzie czekał kilka miesięcy na zamknięcie próby, mimo że wszystkie wymagania już spełnił.

Pamiętaj, wiele zależy od twojej konsekwencji i systematyczności – powinieneś na bieżąco śledzić postępy swoich harcerzy. Będziesz wtedy mógł zauważyć, kto zbliża się do końca próby, a kto ma kłopoty, nie nadąża za pozostałymi. W tej drugiej sytuacji jest to dla ciebie sygnał alarmowy – tej osobie trzeba się przyrzec, porozmawiać z zastępowym, poszukać przyczyn kłopotów, udzielić potrzebnej pomocy.

Oczywiście nie musisz wszystkiego robić sam – do pomocy masz przybocznych, zastępowych, radę drużyny. Możesz powierzyć jednemu z przybocznych zadanie rejestrowania postępów harcerzy, zastępowi mogą zająć się sprawą sprawności i projektów – sugerować zdobywanie takich sprawności, które wiążą się z zainteresowaniami lub słabymi stronami poszczególnych osób, podczas realizacji projektów uważnie przydzielać zadania. Oczywiście przyboczny i zastępowi powinni być w stopniu co najmniej odkrywcy–pionierki i zdobywać następne stopnie, właściwie dla ich wieku.

Może się okazać, że niektóre osoby w twojej drużynie nie zdobyły jeszcze stopnia wywiadowcy-tropicielki, może nawet dopiero teraz składały Przyrzeczenie Harcerskie. One też zdobywają stopnie dla harcerzy starszych, z tą różnicą, że ich próby powinny zostać poszerzone o te wiadomości i umiejętności zawarte w wymaganiach poprzednich stopni, których im brakuje. Podczas tworzenia takiej próby należy pamiętać, że główną aktywnością harcerzy starszych jest poszukiwanie i poznawanie nowych obszarów i dlatego trzeba zwracać uwagę, żeby nie żądać od osoby zdobywającej stopień wykonywania zadań, które nie są dla niej czymś atrakcyjnym, wartym poznania, które jej nie rozwijają. Nie dodawaj do próby wielu drobnych zadań z wymagań na młodzika i wywiadowcę, tylko zwróć uwagę,

żeby realizacja zadań z zakresu doskonalenia harcerskiego wymagała zastosowania tego, co jest zawarte w wymaganiach z zakresu wiedzy harcerskiej i technik harcerskich. Zauważ, że zwykle nie trzeba uzupełniać umiejętności z zakresu zaradności życiowej, pracy nad sobą czy postawy obywatelskiej, bo harcerz-gimnazjalista więcej wie o życiu i świecie niż piętoklasista. Co nie oznacza, że harcerz starszy nie może zainteresować się któryś z tych tematów, np. badaniem historii swojej rodziny. Zastanów się wtedy, czy należy zawrzeć to w próbie na stopień, czy lepiej zachęcić harcerza do zdobycia stosownej sprawności. Na koniec jeszcze jedna odpowiedź – jeśli masz problemy z motywowaniem swoich harcerzy do zdobywania stopni, pomimo systematycznego, konsekwentnego zapewniania warunków do realizacji kolejnych wymagań, spróbuj podnieść prestiż stopni, wiążąc z nimi pewne przywileje. Może na rajd hufca zabierzesz tylko odkrywców? Może zorganizujesz wyjazd tylko dla samarytanek?

Czy można wyobrazić sobie pracę drużyny bez zdobywania stopni? Oczywiście, ale ile więcej pracy drużynowy musi włożyć w indywidualne, pozytywne, pośrednie i naturalne wychowywanie harcerzy. To tak, jakbyś chciał zbudować szatas gołymi rękami – też można, ale o ile prościej ci będzie, jeśli będziesz mieć do dyspozycji piłę do drewna, saperkę i trochę sznurka.

2.3. Sprawności Sprawności

Większości harcerzy sprawności kojarzą się z kolorowymi krążkami wyszytymi lub przszytymi do prawego rękawa munduru. Im więcej sprawności na rękawie – tym bardziej prawdopodobne, że mamy do czynienia z harcerzem z dłuższym stażem i z harcerzem, który cały czas zdobywa nowe umiejętności. Trochę to i prawda – w drużynie, w której zaszczepimy „modę” na zdobywanie sprawności, po kilku latach rękawy naszych harcerzy nie mogą już pomieścić nowych krążków i co za tym idzie – harcerze wiele potrafią. Sprawności bowiem to świadectwo tego, że coś potrafimy zrobić, że posiadamy pewną umiejętność, że jesteśmy specjalistami w jakiejś dziedzinie.

Zgodnie z regulaminem zdobywania sprawności „sprawność to zdobyta i udowodniona umiejętność, którą harcerka lub harcerz potrafi posłużyć się w razie potrzeby”. To, że potrafi wykorzystać zdobytą umiejętność jest ważnym czynnikiem wychowawczym. Warto zaszczepić w harcerkach i harcerzach przekonanie, że sprawności zdobywają po to, by umieć coś zrobić, by móc posłużyć się pewną umiejętnością – a nie po to, by przyszyć sobie kolejny krążek na rękawie. I nieważne jest, kiedy zdobyli daną sprawność, umiejętność powinna im zostać do końca życia.

Sprawności ćwiczą zaradność – umiejętność radzenia sobie w różnych warunkach, rozwiązywania pojawiających się problemów i trudności. Sprawność powinna też ćwiczyć rzetelność – i tu stoi przed tobą, druhu drużynowy, odpowiedzialne zadanie. Od rzetelności w wykonaniu małych zadań rodzi się rzetelność w życiu.

Zdobywając sprawności harcerki i harcerze:

- zdobywają konkretną wiedzę i umiejętności,
- rozwijają swoje zdolności,
- odkrywają nowe zainteresowania,
- uczą się zaradności, przedsiębiorczości i rzetelności,
- uczą się szacunku dla ludzkiej pracy,
- sprawdzają swoje możliwości.

Zasady i tryb zdobywania sprawności

Harcerz czy też harcerka zdobywa sprawność indywidualnie. Część wymagań może zrealizować w zastępie czy drużynie, może je również zrealizować w domu, w szkole czy na podwórku. Zdobywając sprawność harcerz czy harcerka powinni korzystać z pomocy specjalistów, książek, wydawnictw fachowych. W drużynie starszoharcerskiej takiej pomocy może udzielić drużyna, przyboczny, nauczyciel.

Etapy zdobywania sprawności

Harcerz, harcerka:

1. Wybiera sprawność, którą chce zdobyć – początkowo ktoś musi zachęcić go do zdobycia sprawności. Może to być drużyna, przyboczny, zastępowy, który podpowie sprawność, powie, co i jak należy zrobić, by ją zdobyć, wesprze w przypadku trudności.
2. Zgłasza chęć zdobywania sprawności drużynowemu (zastępowemu, przybocznemu). Robi to z kilku powodów – by w razie możliwości włączyć wykonywane zadania do pracy zastępu czy drużyny, by sprawa nie uległa zapomnieniu i by pomóc harcerzowi w razie potrzeby.
3. Układa indywidualny plan zdobycia sprawności, przygotowuje kartę próby (słowem pisze, co robi, jakie zadania wykona, by zdobyć tę sprawność, najlepiej też określi, kiedy zamierza to zrobić).
4. Wykonuje zadania.
5. Informuje zastępowego, drużynowego, przybocznego, że zadania zrealizował.

Sprawności, na wniosek rady drużyny, przyznaje drużyna. Przy ocenie wykonania zadania pamiętaj o tym, że nieuzasadnione obniżanie wymagań podważa wychowawczy sens sprawności.

Zdobycie sprawności drużynowy ogłasza rozkazem i wpisuje potwierdzenie zdobycia sprawności do książeczki harcerskiej.

6. Wyszyna lub przyszywa znaczek sprawności.
7. Wykorzystuje zdobyte umiejętności.

Dobór sprawności

Oczywiście to harcerz decyduje o tym, którą sprawność chce zdobywać. Możesz mu jednak pomóc, zwłaszcza gdy jego staż w drużynie jest krótki. Podpowiedz sprawność, pomóż ułożyć zadania, zbudować kartę próby, kontroluj realizację zadań.

Dla harcerzy starszych odpowiednie są sprawności oznaczone dwoma i trzema gwiazdkami. Nie wystarczą do nich podstawowe harcerskie umiejętności lub elementarny poziom wiedzy o jakiejś dziedzinie, ale harcerze starsi nie zajmują się podstawami, ale pogłębiają wiedzę i doskonalą umiejętności, rozwijają zainteresowania.

Sprawności mistrzowskie odpowiednie są dla wędrowników.

Sprawności nie trzeba zdobywać kolejno (o ile regulamin wyraźnie tego nie żąda), można od razu zdobyć sprawność trzygwiazdkową, jeśli jest się na odpowiednim poziomie.

Sprawności jedno-, dwu, i trzygwiazdkowe tworzące jeden ciąg tematyczny (np. higienista *, sanitariusz **, ratownik **) mają taki sam znak graficzny. Stopień sprawności poznajemy po kolorze obwódki znaczka:

- sprawności jednogwiazdkowe – kolor granatowy,
- sprawności dwugwiazdkowe – kolor zielony,
- sprawności trzygwiazdkowe – kolor czerwony,
- sprawności mistrzowskie – kolor czarny.

Staraj się, by twoi harcerze zdobywali sprawności na miarę swoich możliwości, by były dla nich wyzwaniem, by musieli postarać się, aby ją zdobyć. Jeśli harcerz ma już pewne umiejętności z danej dziedziny i tak naprawdę nic już nie musi robić, by zdobyć sprawność, zaproponuj mu, by zaczął zdobywać sprawność wyższego poziomu. Niedobrze także jest, gdy harcerz wybierze sprawność zbyt trudną jak na jego możliwości – zaproponuj mu zdobycie sprawności niższego poziomu. Staraj się obiektywnie patrzeć na członków swojej drużyny, właściwie oceniać ich możliwości i umiejętności.

Organizacja zdobywania sprawności

To, czy harcerze będą zdobywać sprawności, zależy od ciebie. Niezbędną pomocą może okazać się przyboczny, który będzie koordynował zdobywanie sprawności, służyć pomocą. Jeśli masz wyrobionych zastępowych, możesz powierzyć im to zadanie.

Staraj się, by przez cały rok twoi harcerze zdobywali sprawności (a nie tylko na obozie).

Stwórz dostęp do regulaminu sprawności (może powiesz programy sprawności w harcówce). Inną formą zachęcania harcerzy do zdobywania sprawności jest prezentacja kilku sprawności na każdej zbiórce (najsensowniej, by były one związane z tym, co obecnie dzieje się w drużynie czy zastępie).

Nowe sprawności

Podstawowy zestaw sprawności zatwierdzany jest przez Główną Kwaterę ZHP. Znajdują się w nim sprawności dotyczące tradycyjnych obszarów harcerskiego działania, rozwijających najpopularniejsze dziedziny zainteresowania harcerzy. Drużyny, szczyepy, namiestnictwa mogą opracowywać własne sprawności (również drużyny specjalnościowe i Nieprzetartego Szlaku mogą tworzyć nowe sprawności). Jeśli widzisz, że coś bardzo pasjonuje twoich harcerzy i nie ma sprawności, która pozwoliłaby na doskonałe nie związanej z niej umiejętności – wymyśl sprawność. Podobnie możesz postąpić, gdy widzisz, że twoi harcerze mają problem z jakąś umiejętnością (np. punktualnością). Możesz też wymyślić sprawność związaną z regionem, w którym żyjesz, z bohaterem twojej drużyny.

Tworząc sprawność, nie zapomnij o:

- by wymagania sprawności były zgodne z zasadami określonymi w regulaminie sprawności,
- znaku graficznym,
- zatwierdzeniu programu sprawności w macierzystej komendzie hufca.

Zatwierdzone programy sprawności należy przesać do Głównej Kwatery ZHP w celu upowszechnienia.

2.4. Projekt

Do pełnego rozwoju harcerek i harcerzy starszych, zwłaszcza w zakresie rozwoju społecznego, obok sprawności i stopni harcerskich służy projekt.

Projekt jest sposobem uczenia harcerzy działania w zespole, podejmowania decyzji i odpowiedzialności. Stwarza okazję na wycwiczenie dobrego planowania, realizacji i podsumowania zadania. W prawidłowej realizacji kolejnych projektów powinno wzrastać stopniowo terytorium działania, znaczenie wytworu końcowego, samodzielność grupy, czas trwania, rola indywidualnego wykonawcy i jego świadomość.

Projekt jest tak konstruowany, że łączy zadanie indywidualne z zadaniem zespołowym, stwarza warunki do działania w grupie poprzez aktywność indywidualną. Pozwala wykorzystywać różnorodne indywidualne zainteresowania i talenty dla wspólnego celu.

Takie budowanie projektu pozwala na prawidłowy przebieg rozwoju harcerki czy harcerza starszego, charakteryzujący się szczególnym poszukiwaniem – wartości, zainteresowań, przyjaciół, siebie. Dobrze zrealizowany projekt pozwala na budowanie własnej odrębnej tożsamości, stwarzając warunki do pełnej akceptacji siebie w relacjach z rówieśnikami i dorosłymi, rozwija zainteresowania harcerzy starszych, kształci ich odpowiedzialność i umiejętności pracy w zespole.

Charakterystyka projektu

Najważniejszym wyróżnikiem projektu jest to, że jest to zadanie zespołowe dobrowolnie zainicjowane przez sam zespół. Samodzielność w planowaniu, realizacji i podsumowaniu projektu jest bardzo wyraźna. Drugim wyróżnikiem jest to, że bardzo liczy się zarówno efekt, jak i tok realizacji, zaangażowanie poszczególnych osób w przebieg zadania.

W projekcie ważniejsze jest, a przynajmniej tak samo ważne, nie to, jakie zadanie jest wykonywane, lecz jak jest wykonywane: czy harcerki i harcerze właściwie podchodzą do realizacji obranego projektu, czy potrafią ustalić samodzielnie prawidłowy harmonogram pracy i produktywnie wykorzystać pozostający do ich dyspozycji czas, czy umieją podzielić między siebie zadania, czy okazują zainteresowanie współpracą, jak wcielają w życie wspólnie podejmowane decyzje, czy radzą sobie z pojawiającymi się problemami i konfliktami.

Rola drużynowego w realizacji projektu

Główną rolą drużynowego przy realizacji projektów jest udzielenie pomocy harcerkom i harcerzom starszym w umiejętnym łączeniu zadań sprawności, stopni i projektów, tak aby stanowiły w danym momencie jedną ścieżkę poszukiwań oraz czuwanie nad tym, aby planowanie i realizacja projektów były zgodne z harcerską metodą i ideałami.

Drużynowy powinien umiejętnie wplatać podejmowane projekty w plan pracy drużyny, umożliwiając prezentację osiągnięć każdego zrealizowanego projektu na zbiorze drużyny oraz wykorzystując ich elementy do dalszej pracy całej drużyny.

Główne obszary realizacji projektu:

- Działania w sferze kulturalnej (szeroko pojęta działalność kulturalna – teatr, kino, film, muzyka, malarko ...),
- „Samopomoc” koleżeńska (nauka–korepetycje, rozwijanie wspólnych zainteresowań, organizowanie czasu wolnego),

- Środki masowego przekazu (dziennikarstwo, nowoczesne technologie komunikacji – internet), w tym audycje radiowe, małe „produkcje filmowe”, artykuły do gazet, wydawanie gazetki,
- Zdrowy styl życia (sposoby odżywiania się, dbanie o kondycję fizyczną, profilaktyka uzależnień),
- Zarobkowanie jako środek do kształtowania nawyków prawidłowego gospodarowania i realizacji własnych potrzeb.

Etapy realizacji projektu:

- Zainicjowanie projektu przez samych realizujących (najczęściej zastęp),
- Dyskusja i wybór konkretnej propozycji,
- Wspólne opracowanie planu realizacji projektu (indywidualizacja zadań),
- Wykonywanie projektu,
- Ukończenie projektu,
- Podsumowanie – publiczna prezentacja, pokaz itp.,
- Dokonana przez zespół ocena zrealizowanego projektu.

Zasady i tryb realizacji projektu

1. Projekt jest realizowany przez zastęp starszoharcerski (lub inny zespół skupiający harcerki i harcerzy starszych powołany specjalnie do realizacji projektu).
2. Decyzja o realizacji projektu przez zastęp jest dobrowolna i samodzielna. Zadanie zostaje podjęte z własnej inicjatywy wykonawców, wspólnie zaplanowane, realizowane i oceniane przez grupę. Punktem wyjścia jest jakieś zamierzenie, podjęcie jakiejś inicjatywy, wytyczenie jakiegoś celu w grupie. W czasie realizacji projektu każdy uczestnik wykonuje wynikające z planu zadania indywidualne zgodne ze swoimi możliwościami i zainteresowaniami.
3. Realizacja projektu polega na wykonaniu zaplanowanych zadań w okresie nie dłuższym niż 6 miesięcy.
4. Realizację zadań zespół odnotowuje w „Karcie projektu”. Karta powinna zawierać:
 - nazwę realizowanego projektu,
 - wykaz członków zastępu realizującego projekt,
 - plan realizacji projektu (z uwzględnieniem osób odpowiedzialnych za poszczególne zadania),
 - planowany czas trwania realizacji projektu.

5. Prawo do podjęcia decyzji o rozpoczęciu realizacji oraz zaliczaniu projektu, po wspólnej jego ocenie razem z realizującymi mają rady:
 - drużyny starszoharcerskiej,
 - drużyny wielopoziomowej.
6. Zastęp (zespół) podejmuje decyzję o rozpoczęciu realizacji projektu prezentuje plan realizacji radzie drużyny. Po uzyskaniu zgody rady drużyny na realizację projektu zespół przystępuje do realizacji a decyzja ta jest ogłaszana w rozkazie drużynowego. Rada drużyny może zaproponować zespołowi zmianę niektórych zadań lub uzupełnienie programu realizacji o inne ważne zadania.
7. Zespół realizujący projekt w dowolnej formie dokumentuje jego przebieg.
8. Po zrealizowaniu zadań lub po upływie czasu próby zespół podsumowuje swoją pracę, dokonuje samooceny i występuje do prowadzącego próbę z wnioskiem o zaliczenie projektu całemu zespołowi lub pojedynczym jego członkom – jeżeli taki był wynik samooceny zespołu. Zespół realizujący projekt przedstawia w tym celu dokumentację realizacji projektu oraz dokonuje prezentacji, pokazu – publicznego zobrazowania efektów, wyników projektu.
9. Na podstawie przedłożonej dokumentacji i po zaprezentowaniu przez zespół przebiegu realizacji projektu oraz podsumowaniu zadania przez zespół rada drużyny podejmuje decyzję o zaliczeniu projektu. Decyzja ogłaszana jest w rozkazie i wpisana do książeczki harcerskiej.

Uwagi!

Ponieważ projekt jest całkiem nowym instrumentem metodycznym, Główna Kwatera będzie monitorować realizację projektów oraz zbierać uwagi i propozycje modyfikacji, abyśmy za półtora roku mogli przedstawić Radzie Naczelnej wnioski, propozycje ewentualnych zmian i uzupełnień opisu. Będziemy przecież o półtora roku mądrzejsi!

Zapraszamy wszystkich drużynowych drużyn starszoharcerskich (wg nowego podziału metodycznego) i wielopoziomowych, w których działają zastępy starszoharcerskie o pomoc w „testowaniu” projektu i zbieraniu doświadczeń w jego realizacji. Praca będzie polegała na obserwacji i opisywaniu realizowanych w drużynie projektów oraz wzięciu udziału w badaniu ankietowym na ten temat.

Wszystkich drużynowych chętnych do pomocy prosimy o wypisanie informacji takich jak na znajdującym się obok formularzu i przesłanie ich pocztą elektroniczną lub tradycyjną pod adresem:

Zastępczyni naczelnika ZHP hm. Anna Poraj
Główna Kwatera ZHP
ul. Konopnickiej 6
00-491 Warszawa
program@zhp.org.pl.

**ANKIETA DLA DRUŻYNOWYCH
ZAINTERESOWANYCH UDZIAŁEM W TESTOWANIU
PROJEKTU – NOWEGO INSTRUMENTU METODYCZNEGO**

imię i nazwisko drużynowego.....

stopień instruktorski/harcerski

nazwa i numer drużyny

liczba członków drużyny w wieku starszoharcerskim (13–16 lat).....

hufiec, chorągiew

adres do korespondencji (najlepiej elektroniczny)

numer telefonu kontaktowego

3. Działanie drużyny

29

3.1. Zorganizowanie do działania

Zorganizowanie drużyny do działania

Śródroczna działalność drużyny prowadzona jest na zbiórkach drużyny, zbiórkach zastępów i podczas pracy grup zadaniowych. Jednak, żeby móc pomówić więcej o zbiórkach, należy wyjaśnić sobie pojęcia: czym jest drużyna i zastęp oraz jakie są różnice między nimi:

DRUŻYNA STARSZOHARCERSKA – to jedna z podstawowych jednostek organizacyjnych ZHP.

To grupa dziewcząt i chłopców w wieku od 13 do 16 lat, którzy realizują wspólny plan, stwarzając tym samym poszczególnym członkom warunki do wszechstronnego rozwoju – intelektualnego, społecznego, fizycznego, intelektualnego i duchowego. Każda drużyna starszoharcerska liczyć powinna, co najmniej 16 członków, tylko w szczególnych wypadkach komenda hufca może obniżyć tę liczbę do 12. Drużyna starszoharcerska pracuje zgodnie z metodyką starszoharcerską, a w drużynie wielopoziomowej drużynowy stosuje metodyki odpowiednie do wieku członków drużyny.

Drużyna to zespół kilku zastępów. Drużyna pracuje systemem zastępowym, posiada swoją własną obrzędowość. Na czele drużyny stoi drużynowy, który przy pomocy rady drużyny kieruje jej pracą. Rada drużyny planuje zadanie i ocenia ich wykonanie, w jej skład wchodzi:

- drużynowy,
- przyboczny,
- zastępowi,
- inni funkcyjni, harcerze zgodnie z ustaleniami przyjętymi w drużynie, np. skarbnik, kronikarz, gospodarz harcówki.

Drużyna starszoharcerska pracuje zastępami, które działają w środowisku swojego zamieszkania i spotykają się regularnie (przynajmniej raz w miesiącu) na zbiórkach drużyny. Harcerki i harcerze włączają się w organizację, przygotowanie programu jak i prowadzenie zbiorów drużyny. W miarę potrzeb pojawiają się w drużynie grupy zadaniowe.

Wyróżniamy kilka podziałów drużyn funkcyjnych ze względu na ich specyfikę pracy. I tak wyróżniamy podziały drużyn:

Ze względu na ich **skład**:

- Koedukacyjne – składające się i dziewcząt i chłopców.
- Żeńskie – w skład, których wchodzi tylko dziewczęta.
- Męskie – w skład, których wchodzi tylko chłopcy.

Ze względu na środowisko działania:

- Środowiskowe – działające na terenie np. dzielnicy miasta, skupiające w swoich szeregach dzieci z różnych szkół.
- Miejskie – działające w mieście.
- Wiejskie – działające na wsi.

Ze względu na ich specjalność:

- Turystyczne
- Pozamiejskie
- Wodne i żeglarskie
- Ratownicze itd.

Każda drużyna powinna posiadać nazwę, numer, obrzędowość (na którą może się złożyć piosenka drużyny, sposób powitania i pożegnania oraz inne), plan działania, proporzec, kronikę oraz inną dokumentację organizacyjną.

ZASTĘP – to grupa dziewcząt lub chłopców. W skład zastępu wchodzi około 6 osób (między 5 a 12.). Zastęp samodzielnie planuje swoją pracę i realizuje zadania. Zbiórki zastępu przygotowywane są zarówno przez zastępowego, jak i poszczególne członków zastępu. Członkowie zastępu mają podobne zainteresowania i są w podobnym wieku. Zastęp posiada: nazwę – związaną z nazwą drużyny, proporzec, kronikę zastępu, obrzędowość. Może posiadać również skarbiec zastępu czy swój sztyr.

GRUPA ZADANIOWA – to mniejsza grupa powołana do wykonania jednego zadania, składająca się z członków różnych zastępów lub części członków jednego zastępu. Grupę taką tworzy się, gdy do wykonania jest szczególne zadanie, którego nie jest w stanie podjąć jeden zastęp lub nie musi wykonać cały zastęp.

Drużyna starszoharcerska spotyka się systematycznie na zbiórkach. Na zbiórkach realizuje się i podsumowuje zadania wynikające z programu pracy drużyny. Drużyna rozpoczyna swoją pracę we wrześniu i kończy rok harcerski w sierpniu. Każdy rok rozpoczyna się jego inauguracją. W planie pracy drużyny oprócz harcerskiego programu wychowawczego, który stwarza możliwość stałej aktywności i sprawdzania się, zawarte są również zbiórki, wynikające z przyjętych tradycji i zwyczajów drużyny. Odbywają się także zbiórki uroczyste, tj. np. przyjęcie do drużyny, nadanie stopnia, uroczyste wręczenie chusty.

Czym jest zbiórka drużyny?

Zbiórka harcerska, to spotkanie członków drużyny lub zastępu mające pewien z góry określony cel. Mówiąc prościej – zbiórka ma czemuś służyć, ma pomóc coś osiągnąć, rozwiązać. Celem może być np.

przygotowanie zbiórki wigilijnej, zaplanowanie obozu, rozdanie zadań, podsumowanie czegoś bądź też wspólna zabawa.

31

Rodzaje zbiorok:

- **Zbiórka wprowadzająca** – są to zbiórki drużyny, których celem jest zaznajomienie z danym tematem.
- **Zbiórka uzupełniająca** – są to zbiórki, które zazwyczaj przeprowadzamy na zbiórkach zastępu. Służą one poszerzeniu i uzupełnieniu dotychczas zdobytej wiedzy.
- **Zbiórka podsumowująca** – zbiórka zazwyczaj organizowana w drużynie, w czasie której zastępy wymieniają się wiadomościami czy umiejętnościami.
- **Zbiórka sprawdzian** – jest to zbiórka drużyny, w czasie której sprawdzamy wiedzę i umiejętności ze zdobytej wiedzy. Zazwyczaj jest organizowana w formie biegu harcerskiego.
- **Zbiórka uroczysta** – jak sama nazwa wskazuje, jest to zbiórka uroczysta, na której jest cała drużyna. Organizuje się ją z okazji np. nadania imienia drużyny, zakończenia kampanii bohatera, przyznania stopnia, złożenia Przysiężenia Harcerskiego.

3.2. Rola drużynowego

Drużynowy drużyny starszoharcerskiej jest przewodnikiem w poszukiwaniach. Drużynowy w istotny sposób wpływa na program drużyny i jej organizację. Świadomie część decyzji powierza radzie drużyny.

Przed drużynowym stoi szereg zadań, o których musi pamiętać w swojej codziennej harcerskiej pracy.

Zadania drużynowego

- w sferze rozwoju społecznego:
- przygotowanie do aktywnego i odpowiedzialnego udziału w życiu społecznym,
- rozwijanie umiejętności społecznych harcerki/harcera przez zdobywanie prawidłowych doświadczeń we współpracy i współdziałaniu w grupie rówieśniczej,
- pogłębianie i umacnianie postawy patriotyzmu,
- pogłębianie poczucia przynależności do wspólnoty harcerskiej, skautowej, państwowej,
- kształtowanie poczucia odpowiedzialności za siebie i innych,
- wspieranie samorządności harcerskiej,

- umożliwienie rozwijania umiejętności prezentacji własnego stanowiska w dialogu z innymi i demokratycznego współdecydowania;
- w sferze rozwoju intelektualnego:
 - wdrażanie do samodzielności w poszukiwaniu informacji w różnych źródłach, rozwijanie umiejętności poszukiwania, porządkowania, wykorzystywania i przechowywania różnych rodzajów informacji,
 - rozbudzanie i rozwijanie indywidualnych zainteresowań,
 - rozbudzanie wyobraźni, pomysłowości na temat przyszłej aktywności zawodowej i gospodarczej;
- w sferze rozwoju emocjonalnego
 - pomoc we właściwym przeżywaniu okresu dojrzewania;
- w sferze rozwoju fizycznego
 - ukazanie powodów i sensu starań o własne ciało, sprawność, zdrowie i urodę,
 - doskonalenie sprawności kondycyjnej i koordynacyjnej,
 - stymulowanie różnorodnych form aktywności fizycznej, wspierającej ich rozwój,
 - kształtowanie motywacji do podejmowania samodzielnych działań na rzecz harmonijnego rozwoju fizycznego,
 - wdrażanie do aktywnego i bezpiecznego spędzania wolnego czasu i wypoczynku;
- w sferze rozwoju duchowego
 - wspieranie rozwoju moralnego i kształtowania hierarchii wartości,
 - kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka, jego natury, powinności moralnych oraz wobec różnych sytuacji życiowych,
 - rozpoznawanie podstawowych wartości i dokonywanie właściwej ich hierarchizacji,
 - umiejętności dokonywania samooceny,
 - kształcenie zachowań ukierunkowanych na ochronę środowiska przyrodniczego.

4. Charakterystyczne formy pracy

33

Podstawową formą działalności drużyny starszoharcerskiej są zbiórki, czyli spotkania jej członków w celu wspólnego przeżycie harcerskiej przygody. To nic innego, jak wychowywanie harcerek i harcerzy starszych, czyli rozbudzanie ich wrażliwości i rozwijanie uczuć, kształtowanie siły woli, rozwijanie pogody ducha i nadziei, kształtowanie rzetelności, rozwijanie twórczości. Zbiórka to czas, kiedy uczestnicy zdobywają wiedzę, nabywają umiejętności, rozwijają zainteresowania i własne niepowtarzalne zdolności.

Drużynowy tworzy atmosferę, przekazuje wiedzę i umiejętności, pobudza do działania i motywuje grupę, stwarza warunki do rozwoju. On głównie decyduje, **co** robić na zbiorce i **jak** to robić. Z tym, **co** robić na zbiorce, nie powinno być problemu, bo wynika to z planu pracy drużyny, jednak często trudność sprawia odpowiedź na pytanie: **Jak to robić?**

Sposób działania skierowany na osiągnięcie celu to forma pracy. Stosowanie **form pracy** jest zależne od wieku harcerzy i ich charakterystycznych właściwości oraz celów i zadań, jakie chcesz zrealizować.

Różne mogą być cele stosowanych form pracy – jedne przekazują wiedzę, inne sprawdzają lub pozwalają opanować nowe umiejętności, są też takie, które pobudzają do twórczości.

W doborze form należy kierować się podstawowymi kryteriami:

– **Skuteczności** – forma ma wydobywać treści i podkreślać je.

Zanim wybierzesz formę odpowiedz sobie na następujące pytania:

Czy forma pozwoli osiągnąć cel zbiórki?

Czy jest odpowiednia do treści, które ma przekazywać?

– **Atrakcyjności** – o atrakcyjności form pracy świadczyć będą odpowiedzi na niżej wymienione pytania:

Czy forma będzie niezapomnianym przeżyciem?

Czy zaspokoii potrzeby harcerek i harcerzy?

Czy jest na miarę ich wieku, czy rozwija ich wiedzę, umiejętności, postawy?

– **Różnorodności** – przemienność form powinna zapewnić przeplatanie się różnych elementów aktywności, np. słuchanie – mówienie, oglądanie – pokazywanie. Na zmianę powinno się stosować formy statyczne i dynamiczne. Raz organizujesz zbiórke w budynku: w harcówce, w sali gimnastycznej, w sali koncertowej, kiedy indziej na zewnątrz: w parku, ogrodzie, lesie, nad wodą, w górach itp. Każda forma musi mieć swoje tempo, należy unikać dłużeń.

Pytania pomocnicze:

Czy forma jest inna od już stosowanych?

Czy dostarcza nowych doświadczeń, czy przekazuje treści pod różnymi postaciami, w różnych sytuacjach i utrwała je?

- **Realności** – planując działania musisz wziąć pod uwagę wielkość pomieszczenia lub terenu, liczbę harcerzy, czas trwania, warunki atmosferyczne, potrzeby i możliwości harcerzy, a więc wiedzieć, jakie są możliwości zastosowania wybranych form na zbiórce.

Repertuar harcerskich form pracy jest szeroki i bardzo trudno podać ich jednoznaczną klasyfikację. Są formy, które wypełniają całą zbiórkę, jak i takie, które są jej fragmentem. Są formy, w których harcerz jest odbiorcą i takie, w których jest twórcą.

Szczególnie zalecane w drużynie starszoharcerskiej są takie formy pracy, które stwarzają możliwość aktywnego poszukiwania autorytetów i pola służby, własnego uzasadnienia dla systemu wartości określonych w Prawie i Przyrzeczeniu, poszukiwanie do wewnątrz – poznawanie siebie i ukierunkowanie zainteresowań.

Przykładowe formy pracy:

- wycieczka,
- zwiad,
- różnorodne formy dyskusyjne,
- zbiórka tematyczna,
- zajęcia specjalnościowe.

Szczególne formy pracy to:

- Zbiórka drużyny.
- Zbiórki drużyny odbywają się regularnie. Harcerki i harcerze włączają się w organizację, przygotowanie programu jak i prowadzenie zbiorów drużyny.
- Zbiórka zastępu

Zbiórki zastępu odbywają się regularnie. Przygotowywane są zarówno przez zastępowego, jak i poszczególnych członków zastępu.

Letnie formy pracy to przykładowo:

- Obóz
Obóz drużyny to możliwość sprawdzenia i podsumowania całorocznej pracy drużyny i zastępów. Pełniąc na obozie różne funkcje harcerki i harcerze mają możliwość zdobywania nowych doświadczeń i przygotowują się do podejmowania odpowiedzialności za drużynę i jej rozwój.
- Obóz wędrowny
Ta forma obozu stwarza możliwość poszukiwania i poznania interesujących ludzi, nieznanych kultur, zaspokojenia potrzeby odkrywania nowości a także możliwości rozwoju fizycznego.
- Obóz specjalnościowy
Harcerki i harcerze dzięki tej formie letniego wypoczynku mają możliwość poznania nowych dziedzin aktywności, sprecyzowania swoich zainteresowań, opanowania nowych umiejętności.
- Obóz zagraniczny
Daje możliwość poznania świata, nowych ludzi i nowych kultur. Stwarza warunki do sprawdzenia się w niecodziennych sytuacjach, praktycznego stosowania obcego języka oraz zdobytych wiadomości z zakresu historii, geografii.

Spis treści

1.	Funkcjonowanie elementów metody harcerskiej	5
1.1.	Prawo i Przyrzeczenie Harcerskie	5
1.2.	System małych grup	7
1.3.	Uczenie w działaniu	11
1.4.	Stale doskonalszy i pobudzający do rozwoju program	13
2.	Instrumenty metodyczne	15
2.1.	Próba harcerki/harcera	15
2.2.	Stopnie harcerskie	18
2.3.	Sprawności	21
2.4.	Projekt	24
3.	Działanie drużyny	29
3.1.	Zorganizowanie do działania	29
3.2.	Rola drużynowego	31
4.	Charakterystyczne formy pracy	33